

SUBSIDIARI AKCININKO ATSAKOMYBĖ

Lina Mikalonienė

Vilniaus universiteto Teisės fakulteto
Privatinės teisės katedros asistentė
Saulėtekio al. 9, I rūmai, LT-10222 Vilnius
Tel. (+370 5) 2 36 61 70
El. paštas: lina.mikaloniene@gmail.com

Šiame straipsnyje nagrinėjamas akcininko atsakomybės už bendrovės prievolės dėl nesąžiningo elgesio koncepcinis pagrindimas, kuris remiasi piktnaudžiavimo teise doktrina. Analizuojamas akcininko atsakomybės pagal piktnaudžiavimo teise doktrinos ir akcininko deliktinės civilinės atsakomybės bendrųjų normų pagrindų santykis. Straipsnyje taip pat nagrinėjamas akcininko papildomos turtinės prievolės koncepcinis pagrindimas pagal Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 2.50 straipsnio 3 dalį.

This article explores dogmatic underpinning of piercing the corporate veil doctrine on the basis of theory on abuse of rights. The article also analysis relation between abuse of rights and tort, e.g. as basis for the shareholder's liability in the veil piecing cases and as an independent legal ground for shareholder's liability respectively. Theoretical foundation of the corporate veil piercing doctrine according to par. 3 Art. 2.50 of the Lithuanian Civil Code is under consideration.

Įvadas

Visuotinai pripažįstamas bendrovės kaip juridinio asmens atskirumas ir akcininkų ribota civilinė atsakomybė. Tačiau XX a. prasidėjo diskusijos dėl bendrovės atskirumo ignoravimo arba tam tikrų požymių, kurie skiria akcininką ir bendrovę, netaikymo, kai bendrovės ir akcininkų atskirumas lemtų nesąžiningą rezultatą [10, p. 256]¹. Istoriskai situacija, kai dalyviai netenka ribotos atsakomybės imuniteto, vadinama „piktnaudžiavimu privilegija, verslo vykdymui pasinaudojant bendrovės forma“ arba „nesąžiningu pasinaudojimu įstaty-

mu“ [29, p. 2], dėl to teismas taiko „turinio prieš formą“ principą [33, p. 25]. Akcininkai, patys negerbiantys bendrovės kaip juridinio asmens autonomiškumo, neturėtų tikėtis, kad teismas laikys bendrovę atskiru juridiniu vienetu, savarankiškai atsakančiu pagal prievolės [31, p. 33]. Šiuolaikinėje bendrovių teisėje taip pat pripažįstama, kad akcininkai gali netekti dalyvio statuso suteikiamos ribotos atsakomybės apsaugos dėl nesąžiningo elgesio².

² Toliau tekste akcininko atsakomybė, kai ribotos atsakomybės apsauga prarandama dėl nesąžiningo elgesio, – akcininko, kaip dalyvio, atsakomybė arba akcininko atsakomybė pagal bendrovės prievolės dėl nesąžiningo elgesio (vok. – *Durchgriffshaftung*, oland. – *verenzelviging*, pranc. – *la relativite de la personne morale*, angl. – *lifting the corporate veil* (Anglijoje), *piercing the corporate veil* arba *disregard of legal entity* (JAV)).

¹ JAV, kuriose kilo ši doktrina, doktrina pradėta taikyti XX a. pradžioje, kontinentinėje Europoje – po Antrojo pasaulinio karo.

Įvertinant ribotos dalyvių atsakomybės praktinę reikšmę, doktrinoje akcininkų kaip dalyvių atsakomybei skiriama nemažai dėmesio ne tik užsienio valstybėse, bet ir Lietuvoje. Paminėtina 2006 m. A. Tikniūtės daktaro disertacija, kurioje nagrinėjamos įvairių formų korporatyvinių juridinių asmenų kreditorių teisių apsaugos priemonės, *inter alia* dalyvių ribotos atsakomybės panaikinimas. 2008 m. daktaro disertacijoje V. Papijanc analizuoja funkciškai alternatyvius patrunuojančios įmonės atsakomybės dukterinės įmonės kreditoriams institutus, iš kurių vienas – ribotos atsakomybės privilegijos panaikinimas įmonių grupėse. Minėtuose darbuose yra orientuojamasi į lyginamąją įvairių valstybių jurisprudencinės praktikos analizę, tačiau akcininko, kaip uždarnosios akcinės bendrovės dalyvio, turtinės prievolės koncepcinis pagrindimas piktnaudžiavimo teise pagrindu detaliau nėra analizuojamas. Kita vertus, straipsnio autorė oponuoja V. Papijanc siūlomam koncepciniam akcininko atsakomybės pagal Civilinio kodekso (toliau – CK) 2.50 straipsnio 3 dalį pagrindimui. Atsižvelgiant į pastaraisiais metais Lietuvoje didėjantį uždarytų akcinių bendrovių bankrotų skaičių, tikėtina, kad teismuose daugės bylų dėl akcininkų nesąžiningo elgesio, todėl šiuo požiūriu mokslinę diskusiją tikslinga pratęsti [34].

Šiame straipsnyje, remiantis įvairių užsienio valstybių doktrina ir teismų praktika, ypač K. Vandekerckhove, J. E. Antunes lyginamosiomis studijomis, naudojant istorinį ir lyginamąjį bei teleologinį metodą, siekiama atskleisti akcininko atsakomybės pagal bendrovės prievolės dėl nesąžiningo elgesio doktrinos teisinę sampratą ir koncepcinį pagrindimą, taip pat pateikti

šios turtinės prievolės kvalifikaciją Lietuvos prievolių teisės sistemoje.

1. Akcininko atsakomybės pagal bendrovės prievolės dėl nesąžiningo elgesio doktrinos teisinė samprata ir koncepcinis pagrindimas

Akcinko ribotos atsakomybės panaikinimas yra bendros – bendrovės dalyvių ribotos atsakomybės – taisyklės išimtis, todėl turėtų būti taikomas ypač restriktyviai. Akcininko atsakomybė yra specifinė tuo požiūriu, kad visų pirma ši atsakomybė sietina su bendrovių teise; atsakomybė taikoma, atsižvelgus į kertinius bendrovių teisės principus (bendrovės kaip juridinio asmens atskirumas; ribota akcininkų atsakomybė). Atsakomybė kyla dėl akcininkui nebūdingo, tačiau *de facto* aktyvaus vaidmens. Atsakomybė grindžiama akcininko padaryta nesąžininga įtaka bendrovei, pažeidžiančia bendrovės kreditorių interesus ir padarančia jiems žalą. Akcininkas atsako už pasekmes, kurias sukėlė bendrovės sprendimai, priimti ne autonomiškai, bet dėl akcininko kaip dalyvio įtakos. Akcininkų kaip dalyvių atsakomybė dažniausiai suformuojama remiantis teismų praktika, retais atvejais kyla *ex lege* (pvz., Lietuvoje, Vokietijoje³).

Akcinkų nesąžiningo elgesio pavyzdžiais, kai subordinuojami bendrovės interesai akcininko ar grupės įmonių interesams, bendrovė panaudojama netinkamais tikslais, dažniausiai minimi tokie atvejai: bendrovės ir jos akcininkų turto sumaišymas, neadekvataus kapitalo vyk-

³ Vokietijoje įtvirtinta įstatymine sutartiniu pagrindu veikiančios atviro tipo bendrovių (AG) grupės akcininko atsakomybė.

domai veiklai parinkimas, pasinaudojimas bendrove išvengti pareigų pagal sutartį arba įstatymą, bendrovės panaudojimas neteisėtiems tikslams pasiekti ar suklaidinti trečiuosius asmenis. Pažymėtina, kad teismai labiausiai linkę taikyti akcininko kaip dalyvio atsakomybę uždarosiose akcinėse bendrovėse, kurios pasižymi nedideliu akcininkų skaičiumi, pasyvių investuotojų atžvilgiu atsakomybę netaikoma [30, p. 1055–1056]⁴.

Pagal klasikinę doktrinos sampratą akcininko atsakomybė yra išorinė (bendrovės kreditoriams). Istoriskai akcininko kaip dalyvio atsakomybė buvo grindžiama neribotos ir solidarios atsakomybės tarp bendros veiklos partnerių principais, istorinis solidarios atsakomybės principas vis dar taikomas Anglijoje, solidarios atsakomybės pavyzdžių taip pat yra JAV. Tačiau šiandienės bendrovių teisės tendencijos susijusios su akcininko kaip papildomo skolininko atsakomybės įtvirtinimu. Tokia pozicija grindžiama ne tik bendrovės kaip juridinio asmens atskirumu ir akcininko ribotos atsakomybės koncepcija, bet ir pragmatiniu požiūriu, t. y. siekiu išvengti nereikalingo bylinėjimosi, jeigu kontroliuojama bendrovė turi galimybių atsiskaičyti su kreditoriumi. Pagal kontinentinės Europos valstybių teisę akcininkas kaip dalyvis dažniausiai atsako pagal nemokių bendrovių prievolės.

Analizuojant akcininko atsakomybės pagal bendrovės prievolės dėl nesąžiningo elgesio koncepcinį pagrindimą, doktrinoje pastebima, kad per akcininko kaip dalyvio atsakomybę paprastai siekiama įgyvendinti teisingumą, jurisprudencijoje

⁴ JAV, 1960–1985 m. 1600 bylų empirinis tyrimas.

koncepciniam pagrindimui suteikiamas antraeilis vaidmuo. Nepaisant to, koncepcinis pagrindimas yra labai svarbus, todėl toliau tai analizuojama įvertinant paskirų jurisdikcijų pozicijas.

a) *Koncepcinis pagrindimas*

JAV, Anglijoje, akcininko kaip dalyvio atsakomybė įvertinama doktrinų pagalba, kurios remiasi deliktinės civilinės atsakomybės sąlygomis. JAV akcininko kaip dalyvio civilinei atsakomybei atsirasti dažniausiai būtini šie juridiniai faktai (galima sakyti, civilinės atsakomybės sąlygos) – akcininko kontrolė, nesąžiningas elgesys, priežastinis nesąžiningo elgesio ir kreditoriaus žalos ryšys, žala [9, p. 10–8/10–9, 11–9]⁵. Anglijoje teismai taiko akcininko atsakomybės pagal bendrovės prievolės dėl nesąžiningo elgesio doktriną, jeigu „pirmiausia reikia apginti viešuosius interesus“, „bendrovė laikytina tik fasadu, pridengiančiu tikruosius faktus“. Todėl, mokslininkų nuomone, ši doktrina remiasi ne tik netinkamais akcininko veiksmais, bet ir piktavališku motyvu [8, p. 65, 67, 80].

Kontinentinės Europos valstybėse dažniausiai minima akcininko kaip dalyvio atsakomybė piktnaudžiavimo teise koncepcijos pagrindu (pranc. – *abus de droit*)⁶, pagrįsta deliktine civiline atsakomybe [32, p. 28–42]. Akcininko kaip dalyvio atsakomybės koncepcinis pagrindimas piktnaudžiavimu teise žinomas, pvz.,

⁵ JAV akcininko atsakomybės pagal bendrovės prievolės dėl nesąžiningo elgesio doktrina dažniausiai remiasi *alter ego* (Kalifornijos teismų formuluotė), ir instrumentine teorijomis (*Powell'o* „trijų sąlygų testas“, Niujorko teismų formuluotė).

⁶ Piktnaudžiavimas teise yra civilinės teisės koncepcija, svertima bendrosios teisės tradicijos valstybėms.

Nyderlanduose, Prancūzijoje, Vokietijoje [31, p. 120–122, 130–131, 138–139, 143, 201–202, 204, 435].

Užsienio valstybių jurisprudencijoje akcininko piktnaudžiavimas dažniausiai suprantamas kaip nesąžiningas pasinaudojimas bendrovės teisine forma, kai piktnaudžiuojama juridinio asmens statusu (angl. – *abuse of legal personality*). Tačiau atskiras juridinio asmens statusas siejamas su priklausomybe įmonei, bet ne akcininkui, akcininko piktnaudžiavimas bendrovės teisine forma galėtų būti tik netiesioginis. Taigi, piktnaudžiavimo teise objektas yra akcininko ribota atsakomybė, akcininkas piktnaudžiauja turima ribotos atsakomybės teise (privilegija) [22, p. 102; 31, p. 120–122, 130–131, 143, 435, 593–594].

Istoriškai ir piktnaudžiavimo teise⁷, ir akcininko kaip dalyvio atsakomybės doktrinos subjektyvusis požymis buvo suvokiami išimtinai kaip tyčinis elgesys, kai su bendrovės pagalba siekiama nesąžiningai pasinaudoti įstatymu ar sutartimi [4, p. 198; 32, p. 28–42; 33, p. 84]. Toliau plėtojant akcininko kaip dalyvio atsakomybės doktriną, kontinentinėje Europoje buvo mokslininkų, kurie siūlė vadovautis išimtinai objektyvia piktnaudžiavimo samprata, kai teisinė bendrovės forma naudojama ne pagal nustatytus tikslus ir funkcijas [4, p. 198; 23, p. 170]. Piktnaudžiavimo samprata išimtinai objektyviuoju požiūriu susilaukė mokslininkų kritikos [6, p. 277–303; 17, p. 94]⁸. Šiandienėmis eko-

nominėmis sąlygomis išimtinai subjektyvus piktnaudžiavimo suvokimas taip pat nėra priimtinas, nes versle ypač reta situacijų, kai veikiama turint vienintelį tikslą – padaryti žalos bendrovės kreditoriams. Verslo subjektų elgesyje dominuoja siekis uždirbti pelno; įrodyti, kad piktnaudžiuojama teise išimtinai siekiant žalos kitams asmeniui, būtų sudėtinga [28, p. 171]. Kita vertus, asmuo, piktnaudžiuojantis teise, nebūtinai turi turėti tiesioginį tikslą padaryti žalos bendrovės kreditorių interesams, žala tretiesiems asmenims gali atsirasti, akcininkui nesąžiningai siekiant patenkinti savo interesus ar neapdairiai neįvertinus bendrovės kreditorių interesų. Taigi, *bonus pater familias* elgesio standartas turėtų būti siejamas su tam tikru subjektyvumo kriterijumi. Esant subjektyvumo elementų galima matyti iš tikslų, motyvų, nesąžiningi ketinimai nustatomi iš objektyvių aplinkybių, iš akcininkų veiksmų, pagal akcininkų turimą informaciją apie aplinkybes ir pan. [23, p. 195–197]. Panašios tendencijos pastebimos ir Europos Sąjungos mastu, kai spredžiant dėl piktnaudžiavimo teise reikalaujama ir objektyvaus, ir subjektyvaus kriterijų [35; 36].

b) Akcininko kaip dalyvio atsakomybės pagal piktnaudžiavimą teise koncepciją ir kitų deliktinės civilinės atsakomybės normų santykis

Kai kurių valstybių teismų praktikoje akcininko atsakomybė pagal bendrovės prievolės dėl nesąžiningo elgesio įgyvendinama per trečiųjų asmenų interesus apsaugančių

⁷ Romėnų teisėje piktnaudžiavimas teise buvo suvokiamas kaip teisės įgyvendinimas, ketinant tretiesiems asmenims padaryti žalos.

⁸ 2002 m. ekspertų grupės ataskaitoje teigiama, kad įmonių grupės egzistavimas *per se* nėra pagrindas eliminuoti ribotą atsakomybę. Siūlymas įtvirtinti kontroliuojančio akcininko atsakomybę įmonių grupėje, remiantis

išimtinai formaliu kontroliuojančio akcininko statusu, buvo nesėkmingas Europos Sąjungoje (pvz., SE statuto, Devintosios direktyvos dėl įmonių grupių projektai).

įstatymo nuostatų pažeidimą (pagal sampratą Lietuvoje – bendrojo pobūdžio pareiga elgtis atidžiai ir rūpestingai atitiktumu), neišgryninant dogminio pagrindimo dėl piktnaudžiavimo teise, nors pagal faktines aplinkybes akcininko padaryta žala bendrovės kreditoriams yra dalyvio subjektyvių teisių įgyvendinimo pasekmė. Štai Vokietijos CK 826 straipsnyje (atsakomybė už žalą, padarytą sąmoningais veiksmais, prieštaraujančiais viešai tvarkai) iš esmės absorbuojamos akcininko kaip dalyvio atsakomybės doktrinos taikymo galimybės. Akcininko elgesys savaime laikomas *contra bonos mores*, jeigu dėl tokio elgesio bendrovė negali įvykdyti prievolių kreditoriams, ir akcininkas galėjo numatyti savo veiksmų rezultatus [25, p. 105; 31, p. 141]. Nyderlanduose, situacijomis, kurios galėtų būti grindžiamos piktnaudžiavimo teise koncepcija, akcininko atsakomybė paprastai kyla pagal CK 6:162 straipsnį, t. y. kai pažeidžiama kito asmens teisė, pažeidžiama bendra pareiga elgtis rūpestingai arba veika prieštarauja gerai moralei. Pagal lanksčią šio straipsnio taikymo praktiką akcininkas atsako, jeigu dėl jo elgesio sumažėja kreditorių galimybės gauti prievolių įvykdymą arba nepakankamai įvertinami kreditorių interesai. Subjektyvi pusė (kaltė) apima situacijas, kai akcininkas žinojo ar turėjo žinoti apie galimą kreditorių teisių pažeidimą [31, p. 35, 129–131, 134, 214, 220–221, 225].

Taip pat diskutuotinas akcininko kaip dalyvio atsakomybės, pagrįstos piktnaudžiavimu teise, konkurencijos su atsakomybe dėl įstatyme įtvirtintų konkrečių pareigų pažeidimo klausimas. Tokiai problematikai galėjo turėti įtakos diskusijos dėl piktnaudžiavimo teise, kaip delikto po-

rūšio, sampratos. Štai doktrinoje minima pozicija, nepripažįstanti piktnaudžiavimo teise koncepcijos, kai teisių įgyvendinimas tokiu būdu, kai padaroma žalos tretiesiems asmenims, kvalifikuojamas kaip įprastas deliktas [28, p. 143]. Kitų mokslininkų nuomone, atvirksčiai, piktnaudžiavimas teise atskiriamas nuo kitų deliktų, kurie padaromi, kai asmuo pažeidžia įstatyme nustatytą konkrečią taisyklę, draudžiančią tam tikrą elgesį ar reikalaujančią tam tikro elgesio, taip pat nuo deliktų, kai asmuo viršija suteiktas subjektyvias teises [20, p. 5].

Mokslininkų nuomone, piktnaudžiavimo teise principas ir skirtas toms situacijoms, kai teisės įtvirtinamos per daug bendrai, teisių apimtis tiksliai neapibrėžta [21, p. 168], teisių įgyvendinimas neatitinka neformalių kriterijų, identifikuojamų iš suteiktos teisės paskirties ir tikslų, socialinių ar moralinių elgesio normų [15, p. 130], kai trečiųjų asmenų interesų gynybos būdai nėra pakankamai aiškūs [11, p. 732], dėl to atsakomybė pagal piktnaudžiavimo teise koncepciją taikytina subsidiariai atsakomybės, kylančios dėl įstatyme įtvirtintų konkrečių pareigų pažeidimo, atvejams. Neatsitiktinai kontinentinėje Europoje, jeigu tęsiama nuostolinga veikla, nesiimama priemonių bankrotui išvengti ar laiku neinicijuojamos nemokumo procedūros, dažniausiai taikoma valdymo organų (ir akcininkų kaip *de facto* direktorių) atsakomybė dėl teisės normose įtvirtintų konkrečių pareigų pažeidimo, akcininko kaip dalyvio atsakomybė, pagrįsta piktnaudžiavimo teise koncepcija, taikoma subsidiariai.

Akcininko piktnaudžiavimas pasižymi ypatingu veiksmų intensyvumu. Akcininko turtinę prievolę dėl piktnaudžiavimo, pasinaudojant bendrovės teisine forma,

dažniausiai lemia dėl akcininko įtakos atliktų bendrovės veiksmų visuma, jų sistemiskumas, tęstinumas, o ne pavieniai veiksmai. Atsakomybė akcininkui kaip dalyviui kyla, kai nėra galimybės identifikuoti konkretaus veiksmo, lėmusio konkrečią žalą kreditorių interesams, arba kompleksinių veiksmų individualizavimas yra ypač sudėtingas [26, p. 238, 296–298, 300–301].

Išoriškai bendrovės kreditorių teises pažeidžia bendrovė. Tačiau bendrovės elgesys kreditorių atžvilgiu nėra savarankiškas; bendrovės elgesys išvestinis, nulemtas įvykdytos akcininko įtakos. Piktnaudžiavimui pasinaudojant bendrovės teisine forma būdingas „interesų trikampis“, t. y. susipina bendrovės kreditoriausias, siekiančio prievolės įvykdymo, bendrovės, privalančios įvykdyti prievolę, ir kontroliuojančio akcininko interesai [16, p. 185].

Piktnaudžiavimo teise, kaip delikto porūšio, specifika gali lemti savitą kaltės sampratą ir deliktinės civilinės atsakomybės sąlygų įrodinėjimo našta. Štai, pažeidus įtvirtintą konkrečią elgesio taisyklę (pareigą), deliktinės civilinės atsakomybės požiūriu kaltės samprata objektyviai gali būti pakankama, subjektyvus kriterijus gali neturėti įtakos sprendžiant dėl akcininko atsakomybės. Be to, akcininko kaip dalyvio atsakomybės doktrina, pagrįsta piktnaudžiavimu teise, dažniausiai apima situacijas, kai žala pirmiausiai padaroma pačiai bendrovei, kreditorių atžvilgiu žala yra išvestinė [19, p. 164], taip pat situacijas, kai žala tiesiogiai bendrovei nepadaro, tačiau akcininkas, norėdamas pasiekti savo tikslus, pasinaudoja bendrove kartu pažeisdamas kreditorių interesus [18, p. 49]. Žala dėl akcininko kaip dalyvio atsa-

komybės pagal piktnaudžiavimo teise koncepciją nustatoma specifiskai, t. y. siejama su bendrovės prievolėmis ir dažniausiai viso pasyvo ribose [31, p. 141].

c) *Doktrinos pagalbinis pobūdis*

JAV akcininko atsakomybė pagal bendrovės prievolės dėl nesąžiningo elgesio taikoma ypač plačiai ir liberaliai, net ir tais atvejais, kai akcininko atsakomybė būtų galima pagal kitus teisių gynybės būdus [12, p. 31]. *Per contra* Anglijoje išimtinai apsiribojama situacijomis, kai kontroliuojančio akcininko elgesys susijęs su apgaulė, panaudojant bendrovę išvengti esamų prievolių [13, p. 204–205].

Kitaip nei JAV, Europos valstybėse situacijomis, kurioms galėtų būti pritaikyta akcininko kaip dalyvio atsakomybės doktrina, teisės ginamos kitais gynybės būdais, kurie funkciškai įgyvendina analogiškus tikslus, tačiau nedaro įtakos bendrovės atskirumo ir akcininko ribotos atsakomybės principams. Anglijoje, Prancūzijoje [23, p. 230], Skandinavijos valstybėse [5, p. 28], kuriose valdymo organo nario pozicija nėra išimtinai siejama su fiziniu asmeniu, kreditorių interesų apsauga alternatyviai užtikrinama per *de facto* bendrovės veiklą kontroliuojančio ar valdymą įgyvendinančio akcininko atsakomybę, kylančią bendrovės bankroto procedūrų metu. Nyderlanduose, kai akcininko kontrolė nėra nuolatinė ir reguliari, ir tokios įtakos negalima prilyginti *de facto* valdytojui, akcininko kaip dalyvio atsakomybė prioritetiškai grindžiama bendros pareigos elgtis rūpestingai pažeidimu [14, p. 128–130].

Kontinentinėje Europoje vyrauja pozicija dėl akcininko kaip dalyvio atsakomybės, grindžiamos piktnaudžiavimu teise,

doktrinos pagalbinio pobūdžio, ją taikant subsidiariai kitiems teisių gynybos būdams. Kontinentinėje Europoje ši doktrina yra *ex post*, subsidiarus ir *ultimum remedium* teisių gynybos būdas.

2. Doktrinos koncepcinis pagrindimas Lietuvoje

Koncepciškai Lietuvoje nėra bendros nuomonės dėl akcininko kaip dalyvio atsakomybės pagrindimo. Pagal CK 2.50 straipsnio 3 dalies gramatinę analizę ir lyginamąją analizę su CK 2.50 straipsnio 4 dalimi akcininko atsakomybė pagal bendrovės prievolės dėl nesąžiningų veiksmų gali būti kvalifikuojama kaip subsidiari prievolė, kylanti įstatymo pagrindu (CK 1.136 str. 2 d. 6 p., 6.2 str.). Akcininko, kaip papildomo skolininko, atsakomybė kyla atsiradus juridinių faktų visumai, t. y. būtinos šios aplinkybės – nesąžiningi akcininko veiksmai, bendrovės negalėjimas įvykdyti tam tikrą prievolę ir priežastinis nesąžiningų akcininko veiksmų ir bendrovės negalėjimo įvykdyti tam tikros prievolės ryšys. Akcininko atsakomybė kildinant pagal įstatymą, ir akcininką, ir bendrovę sieja tas pats materialinis teisinis santykis su kreditoriumi dėl tam tikros prievolės; kreditoriaus atžvilgiu prievolėje yra skolininkų daugetas. Akcininko, kaip papildomo skolininko, teisės ir pareigos priklauso nuo bendrovės prievolės pagrindo⁹. Akcininko atsakomybė netiesioginė, t. y. už kito asmens prievolę. Nors doktrinoje dažniausiai nedetalizuojamas atsakomybės dogminis pagrindimas, manytina,

⁹ Akcininko kaip dalyvio atsakomybė kyla dėl nemokių bendrovių, taigi bankroto metu akcininko pareigos įvykdyti nepiniginę bendrovės prievolę natūra dažniausiai neturėtų būti.

kad yra autorių, pritariančių šiai pozicijai [7, p. 128; 27, p. 60–75, 111, 215–219].

Pagal CK 2.50 straipsnio 3 dalį akcininko turtinę prievolę taip pat galima kvalifikuoti kaip subsidiarią civilinę atsakomybę dėl delikto [19, p. 164]. Šios pozicijos laikomasi LAT praktikoje. Nors pagal šią koncepciją akcininko atsakomybė tiesiogiai nepriklauso nuo bendrovės prievolės pagrindo, tačiau kreditorių patirti turtiniai praradimai įvertinami specifiniu, įstatyme įtvirtintu būdu – pagal neįvykdytas bendrovės prievoles ar jų dalį.

Neatsižvelgiant į koncepcinį turtinės prievolės pagrindimą, akcininko prievolė yra savarankiška prievolė, akcininko nesąžiningo elgesio pagrindai yra vienodi (t. y. pagal CK 6.3 str. 1 d. elgesys gali būti ir aktyvus, ir pasyvus), akcininkas subsidiariai atsako, jeigu bendrovė negali įvykdyti prievolės dėl akcininko nesąžiningų veiksmų. Kreditorių teisių apsaugos požiūriu teisinių pasekmių atžvilgiu pagal minėtas skirtingas koncepcijas pasiekiami iš esmės analogiški rezultatai. Tačiau koncepcinis papildomos akcininko turtinės prievolės pagrindimas gali lemti skirtingą tam tikrų klausimų reglamentavimą, pavyzdžiui, dėl ieškinio senaties taikymo. Todėl koncepcinis pagrindimas yra svarbus.

Analizuojant akcininko kaip dalyvio atsakomybės koncepcinį pagrindimą, pažymėtina, kad lingvistiškai CK 2.50 straipsnio 1, 3, 4 dalys yra labai panašios. Gramatiniu požiūriu būtų galima manyti, kad visais atvejais, kai sprendžiama dėl juridinio asmens dalyvio papildomos turtinės prievolės, keliamas netiesioginės atsakomybės pagal juridinio asmens prievolės klausimas. Taigi, koncepciškai akcininko papildomą turtinę prievolę, nu-

lemtą nesąžiningo elgesio, pasinaudojant bendrovės teisine forma, kvalifikavus kaip *quasigaranto*, iš esmės turėtų būti taikomi bendrijos tikrojo nario atsakomybės principai (CK 2.50 str. 4 d.). Tačiau gramatinis dėstymas nepagrindžia vienodų dalyvių atsakomybės sąlygų skirtingose verslo organizavimo formose, todėl šios normos neturėtų būti taikomos tiesmukiškai ir pažodžiui. Išvada, kad akcininko papildoma turtinė prievolė turėtų būti vertinama kaip tiesioginė atsakomybė deliktinės atsakomybės instituto pagalba, daroma dėl keleto priežasčių.

Pirma, tokią išvadą sąlygoja istorinė skirtingų verslo organizavimo formų – partnerystės ir bendrovės – teisinė kilmė ir samprata. Istoriskai pagal galių ir atsakomybės santykį partnerių aktyvus vaidmuo ne tik garantuoja teisę tiesiogiai valdyti partnerystę, bet ir įtvirtina teisinį režimą, pagal kurį partnerio statusas *per se* lemia partnerio atsakomybę pagal bendras prievoles. Partnerio turtinė prievolė nesiejama išimtinai su paties dalyvio elgesiu ar tokio elgesio rezultatais. Partnerio prievolė yra netiesioginė, t. y. jis atsako už kito asmens (kitų partnerių, bendrijos) prievoles. Netiesioginės atsakomybės pobūdį lėmė partnerystės teisinis subjektiškumas, kai partnerystės, kaip išimtinai sutartinio darinio, prievolių subjektais buvo laikomi patys dalyviai. Partnerystę personifikavus į juridinį asmenį, dalyviai išlaikė verslininkų, kartu bendraskolių pagal bendrijos prievoles statusą.

Kitokia situacija susiklostė dėl uždarnosios bendrovės. Šios bendrovės evoliucionavo, siekiant užpildyti spragą tarp partnerystės, pasižyminčiomis aktyviais ir dėl savo statuso neribotai pagal partne-

rystės prievoles atsakančiais partneriais, ir atviro tipo bendrovės su pasyviais ir diversifikuotais akcininkais, turinčiais ribotos atsakomybės apsaugą. Istoriskai juridinio asmens statuso suteikimas bendrovėms lėmė akcininkų ir bendrovės kaip savarakiškų subjektų atskirumą. Todėl išoriniu požiūriu uždarnosios bendrovės buvo modeliuojamos pagal atviro tipo bendrovės kaip juridinius asmenis ir taip, kad tam tikra apimtimi būtų toleruojamas akcininkų aktyvumas. Aktyvūs dalyviai išimtinai dėl savo aktyvaus vaidmens nepraranda ribotos atsakomybės privilegijos. Akcininko turtinę prievolę lemia ne dalyvio statusas, akcininko teisių suteikiamos galios (įtaka) ar akcininkų aktyvus vaidmuo. Atsakomybė akcininkui kyla tik tada, jeigu dėl akcininko nesąžiningo elgesio turtinių nuostolių patiria bendrovės kreditoriai. Akcininko atsakomybę lemia jo paties veiksmų rezultatai, todėl akcininko atsakomybė yra tiesioginė ir vertintina pagal deliktinės atsakomybės taisyklės.

Antra, nors lingvistiškai CK 2.50 straipsnio 1, 3, 4 dalių formuluotės panašios, tačiau pagal šio straipsnio 3 ir 4 dalių konstrukciją vis dėlto galima spręsti, kad ribotos ir neribotos atsakomybės juridinių asmenų dalyvių atsakomybę reguliuojama skirtingai. CK 2.50 straipsnio 3 dalyje įtvirtinama akcininko atsakomybė tik pagal tas bendrovės prievoles, kurias lėmė nesąžiningi jo veiksmai. CK 2.50 straipsnio 4 dalyje nustatyta atsakomybė pagal visas prievoles, priežastinis dalyvio elgesio ir tokio elgesio rezultato ryšys neturi teisinės reikšmės. Įtvirtinus priežastinio ryšio aspektą, subsidiarios neribotos atsakomybės pagal bendrijos prievoles taisyklės, kurios taikomos tikrajam nariui dėl dalyvio statu-

so *per se* ir *ex ante*, nėra tinkamos pasekėms vertinti remiantis elgesiu.

Trečia, akcininko kaip dalyvio papildomos turtinės prievolės pagrindimas deliktinės atsakomybės sąlygomis užtikrina didesnę teisinę aiškumą ir nuoseklesnę teisinę argumentaciją. Situacija, kai bendrijoje visada yra bent du papildomi bendraskoliai, ir uždarojoje bendrovėje, kurioje gali būti vienas akcininkas, yra netapati. Remiantis įstatymu tikrųjų narių atsakomybė pagal bendrijos prievoles yra solidari, atsakomybė apima visus ir bet kokias prievoles visų kreditorių atžvilgiu. Šiuo atveju tikrųjų narių kaip *quasi* garantų atsakomybė yra aiški. To nebūtų galima pasakyti apie akcininko kaip dalyvio atsakomybę, ją grindžiant kaip subsidiarią prievolę, kylančią pagal įstatymą. Kadangi įstatymas neįtvirtina solidarios akcininkų kaip skolininkų pareigos, šiuo atveju solidarioji pareiga nebūtų preziumuojama (CK 6.6 str. 1, 3 d.). Kiekvieno iš kelių akcininkų, dėl kurių nesažiningų veiksmų bendrovė negali įvykdyti prievolių, pareiga būtų dalinė. Tačiau kiekvieno nesažiningo akcininko prievolės dalims pagal CK 2.50 straipsnio 3 dalį nustatyti aiškaus reglamentavimo nėra, todėl iš esmės būtų remiamasi civilinės atsakomybės sąlygomis. Akcininko kaip dalyvio atsakomybę pagal šį straipsnį grindžiant deliktinės atsakomybės sąlygomis, akcininkai, bendrai padarę žalą, atsakytų solidariai (CK 6.279 str. 1 d.).

Ketvirta, pagal šiandienos užsienio valstybių teismų praktikos tendencijas nesažiningi akcininko veiksmai, pasinaudojant bendrovės teisine forma, tuo padarant žalą bendrovės kreditoriams, vertinami remiantis deliktinės atsakomybės institutu. Be to, lyginamoji analizė patvirtina, kad

akcininko kaip dalyvio atsakomybės institutas yra funkciškai alternatyvus nemokios bendrovės valdymo organų atsakomybei. Lietuvoje valdymo organo narių civilinė atsakomybė nemokios bendrovės kreditoriams yra deliktinė (CK 6.263 str. 1 d.) [40; 42].

Akcininko kaip dalyvio elgesį vertinant pagal deliktinės atsakomybės institutą, reikšminga pareigos elgtis sąžiningai analizė. Lietuvoje pareigos elgtis sąžiningai nevykdymas suprantamas dvejopai, t. y. kaip piktnaudžiavimas teise (CK 1.137 str. 3 d.) ar kalti asmens veiksmai, sukeliantys civilinę atsakomybę (CK 6.248 str. 3 d.) [24, p. 78]. LAT praktikoje akcininko kaip dalyvio deliktinė atsakomybė siejama su pareigos elgtis sąžiningai pagal CK 1.5 straipsnį nevykdymu [37; 39; 41; 43]. Vėlesnėje LAT jurisprudencijoje ribotos civilinės atsakomybės juridinių asmenų dalyvių atsakomybės ribojimo išimtis grindžiama bendraisiais civilinių teisinių santykių subjektų elgesio principais, t. y. šalia sąžiningumo principo epizodiškai minimas ir draudimas piktnaudžiauti teise [38]. Darbo autorės nuomone, akcininko atsakomybė pagal bendrovės prievoles dėl pastarojo nesažiningų veiksmų turėtų remtis ne bendrosios pareigos elgtis sąžiningai pažeidimu, bet netinkamu akcininko teisių įgyvendinimu, piktnaudžiaujant teise. Sisteminė teisės normų analizė dėl neleistinumo piktnaudžiauti teise principo (CK 1.2 str., 1.137 str.) santykio su bendruoju sąžiningumo principu (CK 1.5 str. 1 d.), taip pat Lietuvoje įtvirtinta generalinio delikto doktrina (CK 6.248 str. 1 d., 6.263 str. 1 d.) leidžia daryti išvadą, kad draudimas piktnaudžiauti teise yra bendrojo sąžiningumo principo sudedamoji dalis,

atitinkamai piktnaudžiavimas teise – bendrojo pobūdžio pareigos elgtis atidžiai ir rūpestingai pažeidimo sudedamoji dalis. Bendrasis sąžiningumo principas turėtų būti taikomas, jeigu nėra galimybių vykdyti piktnaudžiavimo teise doktrinos. Nors teisės taikymo aspektu civilinės atsakomybės sąlygos abiem atvejais iš esmės vienodos, dogminis akcininko kaip dalyvio atsakomybės pagrindimas piktnaudžiaujant teise pagal CK 2.50 straipsnio 3 dalį turėtų būti išgrynintas, nes kitoks aiškinimas iš esmės reikštų, kad neleistumas piktnaudžiauti teise yra perteklinė nuostata, elgesys piktnaudžiaujant teise būtų absorbuojamas bendro pobūdžio pareigos elgtis sąžiningai pažeidimu.

Akcininko nesąžiningi veiksmai piktnaudžiaujant teise pagal CK 2.50 straipsnio 3 dalį suprantami kaip apimantys ir aktyvų, ir pasyvų elgesį (CK 6.3 str. 1 d., 6.246 str. 1 d., 6.263 str. 1 d.), nes susilaikymas nuo teisių vykdymo yra vienas iš teisių įgyvendinimo būdų [24, p. 269–270, 38]¹⁰. Tačiau įstatyme įtvirtintos konkrečios pareigos nevykdymas negali būti sutapatinamas su netinkamu akcininko subjektyvių teisių įgyvendinimu neveikiant. Šiuo atveju atsakomybė dėl pasyvaus elgesio (neteisėto neveikimo) kiltų ne pagal piktnaudžiavimo teise doktriną, bet dėl įstatyme įtvirtintos konkrečios pareigos nevykdymo.

Sprendžiant dėl akcininko kaip dalyvio atsakomybės, neteisėtu elgesiu kvalifikuotini akcininko nesąžiningi veiksmai

kaip visuma. Kiekvienas atskiras akcininko veiksmas nėra pripažįstamas neteisėtu, kiekvieno atskiro veiksmo sukeliama žala nėra individualizuojama. Akcininko veiksmų neteisėtumas vertinamas analizuojant jo veiksmų viseto nesąžiningumą kreditoriaus atžvilgiu. Pažymėtina, kad galimi atvejai, kai atskirų akcininko veiksmų neteisėtumo konstavimas dėl aplinkybių visumos būtų ne tik ypač sudėtingas ir netikslingas, bet ir neįmanomas objektyviai (pvz., dėl kasdienės akcininko netiesioginės įtakos valdymo organų nariams, dėl laipsniško verslo perkėlimo į susijusias įmones). Kita vertus, pavienis veiksmas, kuris galėtų būti laikomas neteisėtu, dažniausiai be papildomų aplinkybių *per se* nereprezentuoja akcininko nesąžiningumo (pvz., pareigos inicijuoti akcininkų susirinkimą sušaukimą pažeidimas). Sprendžiant dėl akcininko kaip dalyvio atsakomybės, akcininko veiksmų rezultatų, taip pat bendrovės veiksmų ir jų rezultatų neteisėtumas nėra konstatuojamas (pvz., nėra pripažįstami neteisėtais akcininkų susirinkimo sprendimai, kuriais remiantis perleista veikla susijusiems asmenims, bendrovės sandoriai, pagal kuriuos nenaudingomis sąlygomis perleistas turtas). Tokiai pozicijai pritaria ir teismų praktikoje [38; 43].

Akcininko kaip dalyvio atsakomybės doktrinos taikymo atskyrimas nuo įstatyme įtvirtintos konkrečiai taikomos pareigos pažeidimo reikšmingas teisės taikymo aspektu, nes akcininko kaip dalyvio deliktinės civilinės atsakomybės sąlygos, atsakomybės pobūdis ir subjektas pagal CK 2.50 straipsnio 3 dalį skiriasi nuo situacijų, kai sprendžiama dėl akcininko atsakomybės, pažeidus įstatyme įtvirtintą konkrečią pareigą. Todėl netinkamas teisės normų

¹⁰ Tarkim, atsakomybė galėtų kilti kontroliuojančiam bendrovės akcininkui, jeigu įgyvendinant grupės mastu patvirtintą rizikingą bendrovės veiklos strategiją, akcininkas nesiima priemonių dėl kapitalo, adekvataus prisiimamai rizikai, suformavimo ar vengia priimti kitus tokioje situacijoje būtinus sprendimus.

pritaikymas gali nulemti neteisingą rezultatą (pvz., atsakomybės subjektu pagal CK 2.50 str. 3 d. gali būti tik lemiamą įtaką turintis akcininkas, būdingas subsidiarus atsakomybės pobūdis, skiriasi kaltės samprata, žalos įvertinimas ir veiksmų neteisėtumo konstatavimas).

Apibendrinant pažymėtina, kad svarbu įvertinti atsakomybės pagal CK 2.50 straipsnio 3 dalį subjektą. Istoriskai bendrovių teisėje akcininko vaidmenį suvokiant kaip pasyvų, akcininkas buvo laikomas diversifikuotu ir realių valdymo galių neturintis investuotojas. Galių ir atsakomybės santykio principas bendrovių teisėje lemia, kad atsakomybės subjektu pagal CK 2.50 straipsnio 3 dalį yra galias turintis akcininkas. Taigi, piktnaudžiauti gali tik akcininkas, turintis galias. Akcininko kaip dalyvio galias bendrovėje nulemia turimos balsavimo teisės. Todėl atsakomybės subjektu yra akcininkas, kuris turi pakankamą (lemiamą) įtaką priimant sprendimus bendrovės visuotiniame akcininkų susirinkime. Tai gali būti ne tik šimtaprocentinį akcijų paketą valdantis ar kontrolinį balsų skaičių turintis akcininkas, bet ir keli grupėje veikiantys akcininkai ar mažasis akcininkas, jeigu dėl susidariusios faktinės situacijos toks akcininkas (tokie akcininkai) įgyja lemiamą įtaką priimant sprendimus visuotiniame akcininkų susirinkime. Tačiau atsižvelgiant į galių ir atsakomybės santykio principo įgyvendinimą bendrovių teisėje ir akcininko kaip dalyvio doktrinos teisinę sampratą, darytina išvada, kad akcininko įtaka *per se* nesąlygoja atsakomybės. Pasyvūs akcininkai, pavyzdžiui, mažieji akcininkai, taip pat pasyvūs investuotojai, nors ir turintys įtaką akcijų paketo pagrindu, nėra atsakomybės subjektas pagal šią

doktriną. Kita vertus, situacija, kai kontroliuojama bendrovė veikia autonomiškai, kontroliuojantis akcininkas nėra informuotas apie bendrovės veiklą, reta. Dažniausiai kontroliuojantis akcininkas yra *de facto* aktyvus (pvz., yra susipažinęs su bendrovės veikla, intensyviai kontroliuoja ir valdymo organų veiklą, daro jai įtaką). Taigi, sprendžiant dėl bendrovės dalyvio atsakomybės, svarbu įvertinti ir akcininko realią galimybę daryti lemiamą įtaką bendrovės veiklai, ir jo vaidmenį, kuris neatitinka pasyvaus investuotojo statuso.

Išvados

1. Akcininko kaip dalyvio atsakomybė pagal CK 2.50 straipsnio 3 dalį turėtų būti suprantama ne kaip papildomo skolininko netiesioginė atsakomybė pagal kito asmens (bendrovės) prievoles, bet kaip deliktinė civilinė atsakomybė dėl žalos, padarytos piktnaudžiaujant teise (galiomis).
2. Akcininko kaip dalyvio atsakomybės pagal CK 2.50 straipsnio 3 dalį subjektu yra abu kriterijus atitinkantis akcininkas (akcininkai), t. y. pakankamą (lemiamą) įtaką priimant sprendimus bendrovės visuotiniame akcininkų susirinkime turintis akcininkas, kuris nėra tik pasyvus investuotojas.
3. Akcininkui, pažeidusiam įstatyme įtvirtintą konkrečią elgesio taisyklę, dėl ko padaroma žalos kreditoriams, turėtų kilti atsakomybė ne dėl piktnaudžiavimo teise pagal CK 2.50 straipsnio 3 dalį, bet dėl įstatyme įtvirtintos konkrečios pareigos pažeidimo. Taip pat akcininko atsakomybė neturėtų būti grindžiama piktnaudžiavimu teise ir tais atvejais, kai įstatyme nėra įtvirtinta konkrečios pareigos, tačiau

atskiri akcininko veiksmai gali būti pripažinti neteisėtais, padaryta žala individualizuojama ir dėl tokio pažeidimo nėra pažeisti kertiniai bendrovių teisės principai. Tačiau jeigu akcininko pareigų pažeidimas ar padaryta žala negali būti individualizuojami arba atskirų veiksmų neteisėtumo konstatavimas ir atskirais veiksmais padarytos žalos

vertinimas ypač sudėtingas dėl aplinkybių visumos, akcininko nesažiningas elgesys pagal CK 2.50 straipsnio 3 dalį absorbuoja atskirus akcininkų deliktus.

4. Akcininko kaip dalyvio atsakomybės, grindžiamos piktnaudžiavimu teise, doktrinos taikymas yra *ex post*, subsidiarus ir *ultimum remedium* teisių gynbos būdas.

LITERATŪRA

Teisės aktai

1. Lietuvos Respublikos civilinio kodekso patvirtinimo, įsigaliojimo ir įgyvendinimo įstatymas. Civilinis kodeksas (su pakeitimais ir papildymais), 2000 m. liepos 18 d., Nr. VIII-1864. *Valstybės žinios*, 2000, nr. 74-2262.
2. Lietuvos Respublikos įmonių bankroto įstatymas. *Valstybės žinios*, 2001, nr. 31-1010 (su pakeitimais ir pakeitimais).
3. Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių įstatymas. *Valstybės žinios*, 2000, nr. 64-1914 (su pakeitimais ir pakeitimais).

Specialioji literatūra

4. ALTING, C. Piercing the Corporate Veil in American and German Law – Liability of Individuals and Entities: A Comparative View. In Tulsa J. Comp. & Int'l L. Vol. 2. 1994–1995, [interaktyvus, žiūrėta 2009 m. kovo 4 d.]. Prieiga per internetą: <www.heinonline.org/HOL>.
5. ANDERSEN, P. K. Regulation of Groups from a Danish and Nordic Perspective. In Neville, M.; Sorensen, K. E., eds. *The internationalisation of companies and company laws*. Kopenhagen: DJØF Publishing, 2001.
6. ANTUNES, J. E. *Liability of Corporate Groups. Autonomy and Control in Parent-Subsidiary Relationships in US, German and EU Law. An International and Comparative Perspective*. Deventer, Boston: Kluwer Law and Taxation Publishers, 1994.
7. BARTKUS, G., et al. *LR CK komentaras*. Antroji knyga. Asmenys. Vilnius: Justitia, 2002.
8. BIRDS, J., et al. *Boyle & Birds' Company Law*. 6th ed. Bristol: Jordans, 2007.

9. BLUMBERG, P. I., et al. *Blumberg on Corporate Groups*. 2nd ed., Vol. 1. New York: Aspen Publishers, 2005.
10. BRACUM, S. Report from Slovenia. *European Company Law*. Vol. 5, issue 5, October, 2008.
11. BRUNNER, C. J. H. Abuse of Rights in Dutch Law. *Louisiana Law Review*, 1976–1977, no. 37, [interaktyvus, žiūrėta 2009 m. vasario 26 d.]. Prieiga per internetą: <www.heinonline.org/HOL>.
12. CASHEL, T.W. Groups Of Companies – Some Us Aspects. In SCHMITTHOFF, C. M.; WOOLDRIDGE, F. (ed.). *Groups of Companies*. London: Center for Commercial Law Studies, 1991.
13. DAVIES, P. L. *Gower and Davies. Principles of Modern Company Law*. 8th ed. London: Sweet & Maxwell, 2008.
14. DE SAVORNIN LOHMAN, H. A. *Duties and Liability of Directors and Shareholders under Netherlands Law. Piercing the Corporate Veil*. Londond; the Hague; Boston: Kluwer Law International, 1996.
15. DE VITA, A. Abuse of Rights in Housing Law. Proceedings of the Nineteenth Colloquy on European Law. Abuse of rights and Equivalent Concepts: the Principle and its Present Day Application. No. 19. Strasbourg: Council of Europe, 1990.
16. DOBBYN, J. F. A Practical Approach to Consistency in Veil Piercing Cases. *Kansas Law Review*, 1971, vol. 19, [interaktyvus, žiūrėta 2009 m. vasario 26 d.]. Prieiga per internetą: <www.heinonline.org/HOL>.
17. *The High Level Group of Company Law Experts*: Final Report. 4 November 2002, [interaktyvus, žiūrėta 2009 m. sausio 24 d.]. Prieiga per internetą: <http://ec.europa.eu/internal_market/company/docs/modern/report_en.pdf>.

18. KARAKAS, E. Piercing The Corporate Veil in Croatia. In MESSMANN, S.; TAJTI, T. (eds.). *The Case Law of Central and Eastern Europe. Leasing, Piercing the Corporate Veil and Liability of Managers & Controlling Shareholders, Privatization, Takeovers and the Problems with Collateral Laws*. Berlin, etc. European University Press, 2006.
 19. KIRŠIENĖ, J., et al. *Civilinė teisė. Bendroji dalis*. I tomas, antrasis leidimas. Vilnius: Lietuvos teisės universiteto Leidybos centras, 2004.
 20. KISS, A. Abuse Of Rights. In BERNHARDT, R.; MACALISTER-SMITH, P. (ed.). *Encyclopedia of Public International Law*. Vol. 1. Amsterdam, London, New York, Tokyo: North-Holland, 1992.
 21. KRIEPS, R. General report. Proceedings of the Nineteenth Colloquy on European Law. Abuse of Rights and Equivalent Concepts: The Principle and its Present Day Application. No. 19. Strasbourg: Council of Europe, 1990.
 22. LUTTER, M. Limited Liability Companies and Private Companies. In CONARD, A.; VAGTS, D. ed. [et al.]. *Business and private organizations*. International Encyclopedia of Comparative Law, Vol. 13, Part I. Tuebingen: J.C.B. Mohr; The Hague; Paris: Mouton, 1997.
 23. MERKT, H; SPINDLER, G. Direct Liability. In LUTTER, M. ed. *Legal Capital in Europe*. Berlin: De Gruyter Recht, 2006.
 24. MIKELĖNAS, V.; VILEITA, A.; ir TAMINSKAS, A. *Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Pirmoji knyga. Bendrosios nuostatos*. Vilnius: Justitia, 2001.
 25. MULLER, K. J. The GmbH: A Guide to the German Limited Liability Company. 2nd ed. Munchen: Verlag C. H. Beck, 2009.
 26. MUSCAT, A. *The Liability of the Holding Company for the Debts of its Insolvent Subsidiaries*. Aldershot; Brookfield; Singapūre; Sydney: Dartmouth Publishing Company, 1996.
 27. PAPIJANC, V. *Patronuojančios įmonės atsakomybė prieš dukterinės įmonės kreditorius: daktaro disertacija*. Socialiniai mokslai, teisė, 2008.
 28. ПОРОТИКОВА, О. А. *Проблема злоупотребления субъективным гражданским правом*. Москва: Волтерс Клувер, 2006.
 29. POWELL, F. J. *Parent and Subsidiary Corporations. Liability of a Parent Corporation for the Obligations of its Subsidiary*. Chicago: Callaghan and Company, 1931.
 30. THOMPSON, R. B. Piercing the Corporate Veil: An Empirical Study. *Cornell Law review*, 1990–1991, no. 76, [interaktyvus, žiūrėta 2009 m. vasario 26 d.]. Prieiga per internetą: www.hei-nonline.org/HOL.
 31. VANDEKERCKHOVE, K. *Piercing the Corporate Veil*. Alphen aan den Rijn: Kluwer Law International, 2007.
 32. VOYAME, J.; COTTIER, B.; ROCHA, B. Abuse of Rights in Comparative Law. Proceedings of the Nineteenth Colloquy on European Law. Abuse of Rights and Equivalent Concepts: the Principle and Its Present Day Application. No. 19. Strasbourg: Council of Europe, 1990.
 33. WORMSER, M. Disregard of the Corporate Fiction and Allied Corporation Problems. New York: Baker, Voorhis and Company, 1927.
- Praktinė medžiaga**
34. Lietuvos Respublikos įmonių bankroto valdymo departamentas prie LR ūkio ministerijos. *Įmonių bankroto ir restruktūrizavimo procesų apžvalga 2009 m. sausio – rugsėjo mėn.* [interaktyvus, žiūrėta 2010 m. vasario 25 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.bankrotodep.lt/Apzvalgos.php>.
 35. ETT 2005 m. liepos 21 d. sprendimas byloje Case C-515/03, *Eichsfelder Schlachtbetrieb GmbH v. Hauptzollamt Hamburg-Jonas* [2005], ECR I-07355, par. 39.
 36. ETT 2000 m. gruodžio 14 d. sprendimas byloje Case C-110/99, *Emsland-Stärke GmbH v. Hauptzollamt Hamburg-Jonas*, [2000], ECR I-11569, par. 52-53), [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <http://eur-lex.europa.eu/>.
 37. LAT 2009 m. lapkričio 9 d. nut. civ. b.Nr. 3K-3-486/2009, *BUAB „Čeltaura“ v. A. K. Č., Š. Č., L. Č. ir R. Č.*
 38. LAT 2009 m. balandžio 3 d. nut. civ. b. Nr. 3K-3-147/2009, *A. R. v. kooperatinė bendrovė „Kėdainių šilas“, A. B., S. T., R. K., K. Ž., G. Ž. ir miško savininkų kooperatyvas „Aukštaitijos šilas“.*
 39. LAT 2008 m. spalio 22 d. nutarimas civ. b. Nr. 3K-3-509/2008, *UAB „Alaja“ v. K. A., V. A.*
 40. LAT 2006 m. birželio 12 d. nutarimas civ. b. 3K-3-298/2006, *AB Turto bankas v. T. A., O. M. ir V. C.*
 41. LAT 2006 m. birželio 2 d. nutarimas civ. b. 3K-3-270/2006, *Micosoft Korporacija, Adobe Systems Incorporated, Autodesk Incorporated v. UAB Verslo ir kompiuterių mokymo centras, J. R.*
 42. LAT 2006 m. gegužės 25 d. nutarimas civ. b. Nr. 3K-7-266/2006, *K. J. J. v. J. B. ir kt.*
 43. LAT 2004 m. vasario 18 d. nutarimas civ. b. Nr. 3K-3-124/2004), *AB „Göllner Spedition“ v. S. B., J. B.*

SUBSIDIARY LIABILITY OF SHAREHOLDER ACCORDING THE CORPORATE VEIL PIERCING DOCTRINE

Lina Mikaloniė

S u m m a r y

When selecting a legal form for business organization limited liability is currently the predominant feature for the investors, therefore it is important when shareholder may lose its privilege to the limited liability and risk more than its capital contribution. Current developments in bankruptcy of small and medium-sized business sector, especially in closely held companies, in Lithuania, suggests importance to continue discussion on the corporate veil piercing doctrine (as established by par. 3 Art. 2.50 of the Lithuanian Civil Code). The article grounds subsidiary shareholder's liability for its company's

debts on the basis of abuse of legal entity (e.g. abuse of rights). Liability for abuse of legal entity absorbs tort based liability, as an independent legal ground for shareholder's liability, if, due to the overall intensive shareholder's influence over the company and number of transactions, it would be hardly possible to identify and quantify them each separately for application of particular remedies. It is suggested that Lithuania should follow the continental European practice, where doctrine and jurisprudence develop the corporate veil piercing on basis of abuse of rights, as a rest-category for shareholder's liability.

Įteikta 2010 m. gegužės 20 d.

Priimta publikuoti 2010 m. birželio 30 d.